

ROLUL SERVICIILOR DE INTELLIGENCE ÎN POLITICA EXTERNĂ AMERICANĂ. STUDIU DE CAZ: RĂZBOIUL DIN AFGANISTAN (1979-1989)

*Daniel-Mihai DUȚU**

*Teodor BADIU***

Această lucrare prezintă rolul serviciilor de intelligence în politica externă americană, utilizând ca studiu de caz conflictul din Afganistan din perioada 1979-1989. Astfel, lucrarea are în vedere acțiunile (și inacțiunile) serviciilor de intelligence americane, scoțând în evidență limitările serviciilor în acea perioadă. Pentru acestea, este important de prezentat atât contextul declanșării invaziei din Afganistan, cât și cele două perspective (americană și sovietică) asupra acestui conflict. Am considerat necesară și o analiză a perspectivei sovietice asupra conflictului și, mai ales, asupra intervenției americane în Afganistan, pentru a prezenta cât mai obiectiv contextul și desfășurarea evenimentelor. Folosind documente relevante, dar și poziții și mărturii ale unor oficiali care au lucrat în CIA (Central Intelligence Agency), în perioada conflictului din Afganistan, lucrarea arată modul în care deciziile de politică externă au fost luate de către administrațiile de la Washington, care s-au succedat în perioada 1979-1989, dar și modul în care serviciile de intelligence americane au influențat procesul decizional și, în mod evident, evoluția conflictului.

Cuvinte-cheie: *servicii de informații; politica externă a SUA; conflict; acțiuni acoperite, forțe de insurgență.*

** Daniel-Mihai DUȚU este masterand în domeniul Relații internaționale și studii europene, specializarea Relații internaționale, din cadrul Facultății de Științe Politice, Universitatea din București. E-mail: daniel.dutu@s.unibuc.ro*

*** Teodor BADIU este absolvent al masterului civil Relații internaționale și studii de intelligence din cadrul Academiei Naționale de Informații „Mihai Viteazul”, București. E-mail: teodobadiu01@gmail.com*

Introducere

Există tendința ca, în prezent, să considerăm că arena internațională este mai instabilă și mai volatilă față de perioada Războiului Rece. Însă, chiar și în contextul bipolarității și a echilibrului de putere dintre estul comunist și vestul democrat, au existat momente critice care au avut potențialul de a distruge arhitectura de securitate internațională, cu perspectiva de a arunca națiunile în haos și distrugere.

În acest sens, este relevant să discutăm despre situația războiului din Afganistan din perioada 1979-1989, ca eveniment semnificativ și cu o evoluție surprinzătoare pentru perioada Războiului Rece. Evenimentul marchează un moment atipic în istorie, mai ales în contextul în care Uniunea Sovietică invadează un stat aliat cu care are o puternică tradiție a relațiilor bilaterale, favorizând, în mod neintenționat, implicarea politică și subversivă a Statelor Unite în Orientul Mijlociu. Ceea ce părea atunci pentru Statele Unite ca fiind o oportunitate de a crea o forță de insurgență antisovietică, avea să se transforme, în timp, într-un adversar nestatal și atipic cu care se va confrunta ulterior, mai ales după atentatele teroriste din 11 septembrie 2001.

Prezenta lucrare utilizează metode de cercetare de tip calitativ, analizându-se, printr-o cercetare documentară de tip *desk-based research*, contextul istoric, cauzele și factorii care au determinat evoluțiile și escaladarea conflictului din Afganistan. Pentru aceasta, s-au folosit atât lucrări relevante ale unor specialiști în domeniul relațiilor internaționale și a politicii externe americane, cât și documentele și rapoartele declasificate de către SUA și Federația Rusă. De asemenea, lucrarea a preluat mărturiile unor personalități istorice marcante din perioada conflictului, opinii care au fost adunate de către Tim Weiner în lucrarea „CIA. O istorie secretă”, prin analizarea unor documente oficiale, a unor relatări orale ale ofițerilor și oficialilor americani, precum și prin realizarea unor interviuri cu ofițeri și veterani ai CIA. Aceste declarații au rolul de a valida ipotezele lucrării de față și de a aduce o perspectivă unică, din interior, asupra evenimentelor și a modului în care CIA se implica în politica externă americană. Având în vedere tematica lucrării, metodele de cercetare cantitativă au fost folosite într-o manieră limitată, fiind folosite doar în analiza ajutoarelor financiare și militare furnizate de către SUA mujahedinilor.

1. Contextul politico-istoric al Afganistanului

Invazia sovietică a Afganistanului a fost o acțiune surprinzătoare atât pentru blocul comunist, cât și pentru Occident, mai ales dacă luăm în considerare relația bilaterală pe care Afganistanul și URSS-ul reușiseră să o construiască. Astfel, Afganistanul și Uniunea Sovietică au fost primele state care s-au recunoscut reciproc, oferindu-și, în mod regulat, asistență în domeniile economic, securitate

militară și agricultură.¹ Relațiile au devenit și mai strânse după succesul loviturii de stat din Afganistan, organizată în aprilie 1978 de către Partidul Democrat al Poporului, unde partidul, în frunte cu Nur Mohammed Taraki și Hafizullah Amin, a reușit să instaureze o conducere marxist-leninistă. În decembrie 1978, o delegație condusă de Nur Mohammed Taraki și formată din membri ai partidului și ai statului a ajuns la Moscova, având ca obiective întâlniri directe cu omologii de partid și de stat ruși, clarificarea trendului de dezvoltare a relațiilor dintre Afganistan și Uniunea Sovietică și împărtășirea opiniilor asupra politicii internaționale.² Vizita delegației a avut un efect pozitiv asupra omologilor de la Kremlin, iar Brejnev „(...) a evidențiat faptul că relațiile dintre Uniunea Sovietică și Republica Democrată a Afganistanului au devenit de altă natură. Aceste relații sunt acum bazate pe apartenența la clasă [muncitorească]; sunt impregnate de spiritul prieteniei și al solidarității revoluționare”³. În esență, întâlnirea și discuțiile au dus la semnarea unui acord/tratat de prietenie și de colaborare între cele două state. Premisele noii conduceri afgane păreau promițătoare pentru sovietici, dar, pentru occidentali, și, în special, pentru SUA, părea că URSS-ul obținuse o victorie în Orientul Mijlociu.

În pofida prezenței serviciilor secrete sovietice în Kabul timp de două decenii înainte de izbucnirea revoluției care avea să ducă la invazia sovietică a Afganistanului, nici KGB, nici Iuri Andropov, șeful serviciilor sovietice, nu au prevăzut revolta anticomunistă care avea să ia naștere. Mai mult decât atât, nici rușii, dar nici americanii, nu au acordat suficientă atenție Revoluției iraniene și ideologiei islamiste care avea să se propage în Orientul Mijlociu⁴ (pentru americani, „ideea că religia urma să se dovedească o forță politică de constrângere era de neacceptat la finalul secolului al XX-lea”⁵; deși CIA era perceput în Iran ca „o forță omnipotentă cu putere imensă asupra vieților lor”⁶, biroul CIA din Iran avea, de fapt, doar patru oameni, toți abia sosiți în Iran, fără experiență și fără cunoștințe relevante despre limbă și cutumele locale). Astfel, atunci când noua conducere comunistă de la Kabul a introdus educația pentru femei, a confiscat pământurile deținute de bătrânii triburilor, a legiferat libertatea de alegere în cadrul căsătoriilor și a proclamat educația universală conform dogmei marxiste, grupările radicale

¹ ***, „U.S.S.R. and Afghanistan sign «friendship treaty»”, în *History*, URL: <https://www.history.com/this-day-in-history/ussr-and-afghanistan-sign-friendship-treaty>, republicat la 02.12.2019, accesat la 03.02.2021.

² ***, „Information about the visit of the Afghan party and state delegation, headed by prime minister of the Democratic Republic of Afghanistan Nur Mohamed Tarakhi to the USSR”, *Woodrow Wilson International Center for Scholars*, Digital Archive. International History Declassified, URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/112458>, accesat la 03.02.2021.

³ *Ibidem*.

⁴ Steve Coll, *Ghost Wars*, Penguin Books, 2005, pp. 36-37.

⁵ Tim Weiner, *CIA. O istorie secretă*, trad. Raluca Pușdercă, Editura Litera, București, 2019, p. 507.

⁶ *Ibidem*, p. 508.

islamiste s-au opus.⁷

În scurt timp, situația a început să se degradeze ca urmare a declanșării unei rebeliuni violente, la jumătatea lunii martie 1979, în Herat – localitate apropiată de granița cu Iran – în urma căreia aproximativ 5.000 de oameni au decedat, dintre care și 50 de consilieri sovietici împreună cu familiile lor.⁸ Din discuția din 18 martie 1979, dintre premierul sovietic Alexei Kosîghin și prim-ministrul Nur Mohammed Taraki, reiese faptul că forțele de insurgență reușiseră să obțină cantități însemnate de armament și să dețină controlul depozitelor („[Taraki:] Toată muniția și depozitele sunt în mâna lor”⁹). Mai mult decât atât, liderul afgan a precizat faptul că „nu avem sprijin activ din partea niciunei părți a populației. Aceasta se află în întregime sub influența sloganurilor șiite (...)”¹⁰. Pentru premierul sovietic, situația din Afganistan reprezenta „o problemă politică și internațională complexă”¹¹. Odată cu trecerea lunilor, situația internă din Afganistan s-a deteriorat într-atât încât liderii afgani au început să se lupte între ei, Taraki încercând să-l asasineze pe Hafizullah Amin, fără a avea succes, fiind apoi arestat și executat la ordinul lui Amin. Acest moment este semnificativ, deoarece execuția lui Taraki îl supăra pe Brejnev (cu care avea o relație aproape de prietenie), iar la nivel strategic apar îngrijorări în rândul serviciilor de informații ruse referitoare la posibilitatea ca Amin, care studiasse în SUA, să lucreze cu CIA și să refuze orice ajutor sau intervenție sovietică, solicitând, în schimb, asistență din partea americană care, astfel, și-ar fi putut instala centre de control și informații chiar la granița URSS-ului.¹² În lumina acestor evenimente și perspective, intervenția sovietică în Afganistan devenea o certitudine și o necesitate.

2. Revoluția afgană și primele măsuri luate de către americani

Decizia invaziei sovietice asupra Afganistanului nu a fost foarte cunoscută în rândurile Biroului Politic de la Moscova, foarte mulți oameni de stat sovietici aflând informații despre desfășurarea campaniei militare din presă. Totuși, URSS nu-și permitea să nu intervină în Afganistan, în principal din cauza faptului că aproximativ 40 de milioane de musulmani trăiau în republicile sovietice din Asia Centrală, iar pierderea Afganistanului ar fi reprezentat un precedent periculos (Iuri

⁷ Steve Coll, *op. cit.*, p. 37.

⁸ John Lewis Gaddis, *Războiul Rece*, trad. Diana Pușcașu Țuțuianu, Editura RAO, București, 2009, p. 268.

⁹ ***, „Telephone conversation between Soviet premier Alexei N. Kosygin and Afghan premier Nur Mohammed Taraki”, *Woodrow Wilson International Center for Scholars*, Digital Archive. International History Declassified URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/113141>, accesat la 03.02.2021.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Steve Coll, *op. cit.*, p. 38.

¹² John Lewis Gaddis, *op.cit.*, p. 269.

Andropov a declarat la 17 martie 1979 că „nu putem pierde Afganistanul”¹³).

Președintele Carter a fost informat de către CIA la începutul lunii martie 1979 despre situația din Afganistan, iar propunerea CIA a fost să înceapă o campanie de propagandă antisovietică prin care să susțină eforturile rebelilor afgani (acțiune pe care URSS oricum o imputa americanilor), propunere cu care Carter nu a fost de acord. Analistul șef asupra chestiunilor sovietice i-a transmis directorului CIA de la acea vreme, amiralul Turner, că o eventuală dezintegrare a regimului afgan ar putea determina URSS să intervină militar în Afganistan.¹⁴

Agenția suferea de pe urma audierilor din Congres care scosese la lumină intervenții sub acoperire în Cuba și America Latină, iar noile proceduri interne transferaseră controlul operațiunilor secrete către președinte și Congres; mai mult decât atât, bugetul serviciului clandestin din cadrul CIA fusese redus. În pofida acestor lucruri, CIA a putut să stabilească canale informale de comunicație cu Islamabadul și să obțină promisiunea susținerii rebelilor afgani de către Pakistan, dar numai dacă SUA ar fi protejat Pakistanul în eventualitatea unui atac sovietic.¹⁵ În ședința Comitetului pentru Coordonare Specială din 30 martie 1979, s-a precizat faptul că administrația Carter dorea să „inverseze trendul și prezența sovietică actuală în Afganistan, să demonstreze pakistanezilor interesul și îngrijorarea noastră cu privire la implicarea sovietică și să demonstreze pakistanezilor, saudiților și altora hotărârea noastră de a opri extinderea influenței sovietice în lumea a treia.”¹⁶

Totuși, nici o decizie nu a fost luată în acest sens. Intensificarea conflictului dintre rebelii afgani și trupele sovietice au dus la intervenția trupelor aeriene sovietice în Bagram, ceea ce l-a făcut pe președintele Carter să autorizeze, în iulie 1979, folosirea a puțin peste 500.000 de dolari pentru propagandă și acțiuni psihologice în Afganistan, precum și pentru furnizarea de echipamente radio, provizii medicale și bani lichizi rebelilor afgani, dar transportate în așa fel încât ajutorul american să nu fie evident.¹⁷

Răpirea ambasadorului american Adolph Dubs la Kabul, de către rebelii afgani (susținuți de către Pakistan în lupta contra regimului pro-sovietic de la Kabul), și apoi uciderea sa în timpul intervenției poliției afgane asupra hotelului în care acesta era sechestrat, a generat reale îngrijorări și discuții la Washington referitoare la o eventuală intervenție americană în zonă. Totuși, președintele Carter nu a fost informat de către CIA în legătură cu iminenta invazie a Afganistanului pentru că „Agenția avea o idee destul de exactă despre capacitățile sovietice, dar nu înțelegea

¹³ Tim Weiner, *op. cit.*, p. 502.

¹⁴ Steve Coll, *op. cit.*, pp. 38-39.

¹⁵ *Ibidem*, pp. 39-40.

¹⁶ *Ibidem*, p. 40.

¹⁷ *Ibidem*, p. 40.

nimic din intențiile rușilor¹⁸, iar raportul secret trimis Casei Albe, Pentagonului și Departamentului de Stat la 23 martie 1979, de către *National Intelligence Daily*, preciza faptul că sovieticii nu vor dori „introducerea unui mare număr de forțe terestre în Afganistan¹⁹ (totuși, 30.000 de trupe sovietice se aflau la granița afgană în acea săptămână). Sursele de intelligence ale CIA în Afganistan erau puține, ceea ce explică imposibilitatea Agenției de a prezice lovitura de stat din 1978, dar și invazia sovietică din 1979 (un memorandum trimis de către CIA lui Zbigniew Brzezinski, *National Security Adviser*, în septembrie 1979, preciza faptul că CIA nu știa, de fapt, ce fac sovieticii în Afganistan²⁰).

Deși sovieticii continuau să trimită trupe în Afganistan, CIA îl anunța pe președinte că nu există nici o intensificare a intervenției sovietice, iar după un efort susținut de interceptare și analiză a informațiilor, experții Agenției „au ajuns la concluzia unanimă că Moscova nu avea să invadeze Afganistanul²¹. Deși trupele sovietice continuau să intre în Afganistan, până în decembrie 1979, CIA a considerat că aceste acțiuni sunt doar pentru apărarea bazei aeriene sovietice din Bagram.

La ședința Comitetului pentru Coordonare Specială (format din cei mai experimentați consilieri ai președintelui, printre care și Zbigniew Brzezinski) din decembrie 1979, s-a discutat prezența a 5.300 de militari sovietici la baza aeriană din Bagram și faptul că CIA nu considera această prezență ca reprezentând o pregătire de atac, dar nu s-a discutat despre o invazie a sovieticilor. Mai mult decât atât, analiștii CIA au precizat (la 19 decembrie 1979), că „ritmul desfășurării trupelor sovietice nu sugerează... eventualitatea unei urgențe²², deci nu prevesteau un eventual atac din partea URSS. Totuși, trei zile mai târziu, la Washington apărea informația că invazia Afganistanului este în desfășurare, ceea ce l-a forțat pe președintele Carter să semneze un ordin de acțiune secretă care să permită CIA să înarmeze forțele afgane.²³

3. Invazia sovietică a Afganistanului și răspunsul american

Într-un memorandum din data de 26 decembrie 1979, adresat președintelui SUA²⁴, Zbigniew Brzezinski indica posibilele repere strategice care puteau fundamenta acțiunea sovietică: exercitarea presiunii asupra Pakistanului și Iranului

¹⁸ Tim WEINER, *op. cit.*, p. 502.

¹⁹ *Ibidem*, p. 502.

²⁰ Steve Coll, *op. cit.*, p. 43.

²¹ *Ibidem*, p. 503.

²² *Ibidem*, pp. 503-504.

²³ *Ibidem*, p. 504.

²⁴ Zbigniew Brzezinski, „Reflections on Soviet Intervention in Afghanistan”, *The White House*, Memorandum, Washington, 26 decembrie 1979, p. 1.

în ideea de a avea acces la Oceanul Indian și de a-și mări sfera de influență și apropierea prezenței sovietice de Golful Persic și Golful Oman. În baza acestui document, el recomandă ca Statele Unite să își schimbe politica față de Pakistan prin a-i oferi suport politic, mai ales în contextul ajutorului oferit de pakistanezi forțelor de insurgență din Afganistan; să ofere ajutor financiar și tehnico-militar (trimiterea de instructori și armament) forțelor de insurgență; să încurajeze China în a susține forțele de insurgență din Afganistan; atenționarea sovieticilor cu privire la efectele pe care acțiunile lor din Afganistan o pot avea asupra acordului SALT (Strategic Arms Limitation Talks) și utilizarea operațiunilor informaționale și a acțiunilor secrete pentru a ajuta forțele de insurgență, (operațiunile valorificând elementul musulman ca factor ideologic în defavoarea marxism-leninismului)²⁵. Într-un alt memorandum, Brzezinski preciza faptul că „scopul nostru final este retragerea trupelor sovietice din Afganistan. Chiar dacă acest lucru nu este realizabil, ar trebui să facem implicarea sovietică cât mai costisitoare posibil”²⁶.

Așa cum am menționat anterior, în urma briefingurilor primite de la CIA, referitoare la evoluția situației din Afganistan, administrația Carter a autorizat, pentru început, desfășurarea de acțiuni acoperite de către CIA. Totuși, aceste acțiuni au avut un început timid, deoarece acestea s-au limitat la oferirea unui suport non-lethal insurgenților mujahedini, constituit din operațiuni psihologice și propagandă, fără a furniza armament²⁷. Însă, pentru ca intervenția împotriva sovieticilor să aibă succes, era nevoie de coagularea statelor din proximitate într-un efort comun, ceea ce l-a împins pe Carter să încerce repararea relațiilor SUA-Pakistan, fapt concretizat prin modesta colaborare dintre CIA și ISI (serviciul pakistanez de informații)²⁸. Acțiunile de politică externă americane nu s-au rezumat doar la asta, având rezonanță și asupra Uniunii Sovietice prin anularea tuturor vizitelor programate și impunerea unor sancțiuni economice traduse prin întreruperea exportului de grâne către Uniunea Sovietică, anularea drepturilor de pescuit, impunerea de restricții în negocierile din domeniile cultură, comerț, schimb de bunuri etc. Pe fondul alterării relațiilor, administrația Carter a decis să autorizeze un nou set de măsuri acoperite conduse de CIA, de această dată incluzându-se și transferul indirect de armament către mujahedini, intermediat de către guvernul pakistanez²⁹. Din prisma finanțării, efortul urma să fie cofinanțat de SUA și Arabia Saudită; în 1980 deja erau alocați 30 de milioane de dolari, iar un an mai târziu suma ajungea la 50 de milioane de

²⁵ *Ibidem*, p. 3.

²⁶ Steve Coll, *op. cit.*, p. 45.

²⁷ Bruce Riedel, *What We Won. America's Secret War in Afghanistan, 1979–89*, Brookings Institution Press, Washington DC, 2014, p. 99.

²⁸ *Ibidem*, pp. 99-100.

²⁹ *Ibidem*, p. 103.

dolari, finanțarea insurgenților fiind, de asemenea, intermediată de Pakistan³⁰ (care, la rândul său, avea să adune, înarmeze și să formeze cele mai radicale grupuri combatante de insurgenți)³¹. Trebuie apreciat faptul că, deși acțiunile administrației Carter, în contextul războiului din Afganistan, au fost rapide și lipsite de o bază solidă de intelligence – având în vedere rapiditatea deteriorării relației sovieto-afgane –, americanii au reușit să fundamenteze o rețea de operațiuni acoperite care era compusă din CIA, ISI, GID (serviciul de intelligence din Iordania) și MI6, având ca scop general susținerea mujahedinilor afgani în războiul lor antisovietic.

Odată cu venirea administrației Reagan la Casa Albă, politica externă SUA în ceea ce privește problema Afganistanului continuă, pe de o parte, din considerente care țineau de interesul național și de încercarea de a opri o eventuală extindere a campaniei sovietice către Pakistan și Iran, iar, pe de altă parte, și din prisma atitudinii anticomuniste a lui Reagan. În această perioadă, CIA a acționat cu prudență; toate riscurile erau asumate de către ISI, iar CIA doar finanța operațiunile. Astfel, pakistanezii aveau acces complet la mujahedini, dar și control asupra evoluției conflictului; mujahedinii erau antrenați doar de către forțele pakistaneze, iar CIA putea antrena doar trupele ISI în folosirea unor noi echipamente, urmând ca acestea să transmită deprinderile necesare luptătorilor afgani.³² Robert Gates va afirma faptul că „CIA putea exercita presiuni, dar președintele Muhammad Zia ul Haq și ISI au fost cei care decideau”³³. La Washington, mai ales în prima jumătate a anilor ‘80, s-a decis ca, în politica externă, abordarea asupra războiului să nu fie una fățișă, permițând SUA să poată adopta la nevoie o narațiune a „negării plauzibile” pentru evitarea unei eventuale retalieri din partea sovieticilor. În acest sens, armamentul care urma să fie furnizat mujahedinilor afgani nu putea fi constituit din armament american, astfel că s-a optat pentru furnizarea de armament divers compus din baterii antiaerene europene, tunuri antiaerene elvețiene Oerlikon, rachete portabile britanice Blowpipe, rachete și armament chinezesc cu patent sovietic (inclusiv mitraliere de câmp Dashika 12.7 mm), armament de asalt sovietic (AK-47 Kalașnikov, rachete sol-aer SA-7, grenade anti-tanc) compus din capturi și din achiziții a modelelor, tot cu patent sovietic, fabricate în Egipt.³⁴ În privința Egiptului, trebuie menționat faptul că statul nu dispunea de resursele și tehnologia necesare pentru a replica armamentul întocmai după patentul sovietic, așa încât CIA a oferit statului egiptean suportul tehnic și fondurile necesare pentru a susține fluxul de armament către mujahedini și de a-și păstra acoperirea. Cu toate acestea, dacă

³⁰ Diego Cordovez, Selig S. Harrison, *Out of Afghanistan. The Inside Story of the Soviet Withdrawal*, Oxford University Press, New York, 1995, p. 53.

³¹ Rodric Braithwaite, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan 1979-89*, Oxford University Press, New York, 2011, p. 114.

³² Bruce Riedel, *op. cit.*, p. 63.

³³ *Ibidem*.

³⁴ Rodric Braithwaite, *op. cit.*, pp. 68-69, 155, 158-159.

din punct de vedere tactic o asemenea diversitate de armamente nu ajuta în mod eficient lupta anti-sovietică a insurgenților, la nivel politic marca sincronizarea de viziuni dintre administrația Reagan și șeful CIA, William Joseph Casey (fostul șef de campanie al lui Reagan și fost director pentru spionaj în cadrul OSS din Londra), prin implementarea, în câmpul tactic, a politicii externe americane, unde scopul nu se rezuma doar la „transformarea Afganistanului într-un Vietnam sovietic”, ci se urmărea înfrângerea totală a Uniunii Sovietice.³⁵

În această lumină, dar și la presiunile Congresului și a republicanilor, administrația Reagan semnează Decizia 166 privind securitatea națională (martie 1985), prin care se autorizează inițierea de acțiuni și activități care să conducă „prin toate mijloacele posibile” la retragerea sovieticilor din Afganistan.³⁶ Prin această directivă, politica externă americană face trecerea de la acțiunile prudente, rezervate, spre cele fățișe și directe, marcându-și ceva mai vizibil obiectivul și participarea la conflict. În teatrul afgan de operațiuni, CIA își redefinește și extinde programele de pregătire militară și instruire pentru un nucleu de 150.000 de mujahedini – adunați și aduși de ISI –, aceștia fiind inițiați în tactici de război de gherilă. La nivel de armament, insurgenții au primit armament american ușor (la acea perioadă fiind mai calitativ decât variantele sovietice originale sau copiate), cel mai reprezentativ fiind lansatorul sol-aer Stinger care le-a asigurat ulterior un avantaj semnificativ împotriva elicopterelor de asalt sovietice MI-24.³⁷ Extinderea programelor CIA și-au arătat eficacitatea, în special după înarmarea mujahedinilor cu lansatoarele Stinger, întrucât sovieticii încep să resimtă din ce în ce mai des pierderi materiale și umane. Conform unei analize a Armatei Statelor Unite, de la momentul echipării insurgenților cu lansatoarele Stinger și până la finalul conflictului, mujahedinii au reușit să doboare 279 de aeronave și elicoptere sovietice.³⁸

Creșterea bruscă a eficacității combatante a insurgenților afgani, după 1985, nu a fost ignorată de către conducerea de la Moscova, întrucât, pe lângă forțele obișnuite și cele ale GRU, KGB și MVD (forțele Ministerului de Interne), este trimis în teatrul afgan de operațiuni și un grup operativ al forțelor speciale care aparținea GRU și care era compus din soldați mult mai pregătiți, bine echipați și specializați în războiul de gherilă (războiul asimetric). În timp ce KGB și MVD se ocupau cu infiltrarea în rândurile mujahedinilor, cu culegerea de informații și capturarea consilierilor militari americani, scopul grupului special GRU era de a stopa, pe cât posibil, transferul de armament din partea CIA și ISI către mujahedini, precum și ambuscarea grupurilor de insurgenți.³⁹ Cu toate acestea, abia în martie 1988,

³⁵ Bruce Riedel, *op. cit.*, p. 63.

³⁶ Diego Cordovez, Selig S. Harrison, *op. cit.*, p. 160.

³⁷ Martin Ewans, *Conflict in Afghanistan. Studies in Asymmetric Warfare*, Routledge, New York, 2005, pp. 115-116.

³⁸ *Ibidem*, p. 116.

³⁹ Rodric Braithwaite, *op. cit.*, pp. 133-134.

GRU transmite la Moscova un memorandum privind ajutorul oferit mujahedinilor de către SUA. Documentul menționează acțiunile CIA de echipare a trupelor „contrarevoluționare” cu lansatoarele Stinger – în număr de 600, în anul 1987 – și instruirea rebelilor, transferul de armament făcându-se prin portul Karachi, iar de acolo fiind distribuit mai departe de subunitățile forțelor armate și a serviciilor speciale pakistaneze. De asemenea, documentul mai precizează și o intensificarea a transporturilor de armament provenite din SUA, odată cu 1988, și distribuite prin porturile și aeroporturile din Arabia Saudită, Oman și alte state învecinate, acțiunile de furnizare de armament fiind coroborate cu o largă activitate informațională ofensivă axată pe operațiuni psihologice și transmisă subversiv prin mai mult de 50 de posturi radio conduse de CIA și United States Information Agency (USIA).⁴⁰

Trecerea timpului și rezultatele tot mai neplăcute pe care Armata Roșie le avea în teren, coroborate cu sentimentul de aversiune al populației față de trupele de ocupație și cu eforturile serviciilor de informații arabe și americane în a susține insurgenții, au determinat conducerea de la Moscova să pună capăt campaniei militare în Afganistan. Între 15 mai 1988 și 15 februarie 1989, ultimele trupe sovietice s-au retras din Afganistan, războiul lăsând în urmă o victorie aparentă a SUA și a aliaților săi, o facțiune religioasă radicală care își va exprima sentimentul anti-imperialist și împotriva occidentalilor și o țară care trebuia să-și revină economic, politic și social din lunga confruntare, dar care nu a putut beneficia de o reconstrucție post-conflict nici până în prezent.

Referitor la modul în care acțiunile (sau inacțiunile) serviciilor de intelligence au influențat politica externă americană în perioada de început a războiului din Afganistan, trebuie menționat faptul că, în perioada 1981-1982, trei șefi s-au succedat la conducerea serviciului clandestin al CIA, ultimul dintre aceștia fiind Robert Gates. În 1982, acesta afirma că „CIA se transformă încet în departamentul de agricultură” și „era într-un stadiu avansat de ateroscleroză birocratică”⁴¹. De asemenea, în CIA existau doar funcționari mediocri și slab pregătiți, acesta fiind principalul motiv pentru „declinul calității străngerii și analizei de informații din ultimii cincisprezece ani” (inclusiv ratarea invaziei Afganistanului) și cauza pentru care CIA ratase aproape fiecare eveniment important din URSS și implicarea ei în statele din Lumea a Treia.⁴² Mai mult decât atât, concluziile analiștilor CIA erau rescrise astfel încât să se potrivească cu viziunea directorului Serviciilor Centrale de Informații de la acea vreme, William J. Casey.⁴³

⁴⁰ *** „Soviet Military Intelligence (GRU) memorandum, ‘About us aid to the counterrevolutionaries’ (Excerpt)”, *Woodrow Wilson International Center for Scholars*, Digital Archive. International History Declassified, URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117276>, accesat la 03.02.2021.

⁴¹ Tim Weiner, *op. cit.*, p. 518.

⁴² *Ibidem*, p. 518.

⁴³ *Ibidem*, p. 518.

Concluzii

Războiul din Afganistan reprezintă unul dintre evenimentele majore ale perioadei Războiului Rece, însă acest fapt nu se datorează neapărat amplitudinii sale. Comparativ cu alte războaie regionale, precum cel din Peninsula Coreea sau din Vietnam, nu prezintă caracteristici combative foarte diferite, însă gestionarea conflictului de către actorii implicați a fost atipică. Intervenția militară a trupelor sovietice față de un aliat al său a scos în evidență lipsa de imaginație în a oferi, în contextul efervescentei interne a Afganistanului, o soluție complexă și dinamică care să prevină destabilizarea internă a statului afgan și, ulterior, rezultatul dezastruos al intervenției.

Pe de altă parte, în contextul acțiunilor de contracarare a intervenției sovietice asupra Afganistanului, politica externă a SUA a fost neglijentă și nu a avut la bază destule informații și analize. În acest sens, oamenii de stat americani au fost nevoiți să ia în grabă decizii cu relevanță geopolitică, bazându-se mai mult pe experiența proprie, intuiție și opiniile specialiștilor. Absența unei activități consistente de culegere de informații, dar și neînțelegerea pe deplin a diferențelor culturale, a obligat SUA să cheltuiască sume consistente care nu au determinat, în afară de retragerea sovieticilor din Afganistan, câștiguri geopolitice sau geostrategice însemnate. Acest episod a scos în evidență disfuncționalități ale serviciilor de informații americane care au livrat informații insuficiente și uneori incorecte decidenților referitoare la intențiile sovieticilor, particularitățile regionale, perspectivele de evoluție a conflictului. Nici serviciile de informații sovietice nu au dat dovadă de prea multă eficacitate, abordarea acestora fundamentându-se pe utilizarea extremă a forței. În această privință, nici KGB și nici CIA nu au reușit să obțină vreun avantaj semnificativ, ambele servicii lucrând mai mult cu estimări și mai puțin cu informații concrete culese din teren.

Absența unui plan tactic și strategic fundamentat pe particularitățile realității din teatrul de operații a determinat, în mod conjunctural, apariția unei forțe de insurgență care se radicaliza treptat, fiind înarmată de către Statele Unite, Pakistan și Arabia Saudită, și care, din prisma propriei ideologii religioase, percepea lumea în termeni hobbesieni. Astfel, politica brutală a Uniunii Sovietice asupra Afganistanului, dorința americană de a înfrânge cu orice mijloace trupele sovietice, precum și utilizarea ineficientă a intelligence-ului, au contribuit la popularizarea islamului radical și, în cele din urmă, la apariția terorismului global.

BIBLIOGRAFIE:

1. ***, „How Afghanistan defeated the Soviet Union”, *DW Documentary*, 13 decembrie 2020, URL: https://www.youtube.com/watch?v=1joxBmBYZw0&t=518s&ab_channel=DWDocumentary&fbclid=IwAR1DIVGCe9MuglUqTpPNbFZ69R6juWX8SDH_rmwarfLsc1006RLwenXw8S8
2. ***, „Information about the visit of the Afghan party and state delegation, headed by prime minister of the Democratic Republic of Afghanistan Nur Mohamed Tarakhi to the USSR”, *Woodrow Wilson International Center for Scholars, Digital Archive. International History Declassified*, URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/112458>
3. ***, „Soviet Military Intelligence (GRU) memorandum, ‘About us aid to the counterrevolutionaries’ (Excerpt)”, *Woodrow Wilson International Center for Scholars, Digital Archive. International History Declassified*, URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/117276>
4. ***, „Telephone conversation between Soviet premier Alexei N. Kosygin and Afghan premier Nur Mohammed Taraki”, *Woodrow Wilson International Center for Scholars, Digital Archive. International History Declassified*, URL: <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/113141>
5. ***, „U.S.S.R. and Afghanistan sign «friendship treaty»”, în *HISTORY*, URL: <https://www.history.com/this-day-in-history/ussr-and-afghanistan-sign-friendship-treaty>, republicat la 02.12.2019
6. BRAITHWAITE, Rodric, *Afgantsy. The Russians in Afghanistan 1979-89*, Oxford University Press, New York, 2011.
7. BRZEZINSKI, Zbigniew, „Reflections on Soviet Intervention in Afghanistan”, *The White House*, Washington, 26 decembrie 1979.
8. COLL, Steve, *Ghost Wars*, Penguin Books, 2005.
9. CORDOVEZ, Diego; HARRISON, Selig S., *Out of Afghanistan. The Inside Story of the Soviet Withdrawal*, Oxford University Press, New York, 1995.
10. EWANS, Martin, *Conflict in Afghanistan. Studies in Asymmetric Warfare*, Routledge, New York, 2005.
11. GADDIS, John Lewis, *Războiul Rece*, trad. Diana Pușcașu Țuțuianu, Editura RAO, București, 2009.
12. RIEDEL Bruce, *What We Won. America's Secret War in Afghanistan, 1979-89*, Brookings Institution Press, Washington DC, 2014.
13. WEINER, Tim, *CIA. O istorie secretă*, trad. Raluca Pușdercă, Editura Litera, București, 2019.